

рат бібліотечної науки, вдосконалити на цій основі бібліотечну термінологію, передбачивши підготовку міжнародного термінологічного словника.

4. Розробити міждержавну програму екологічного моніторингу книгосховищ.

Просити IFLA організувати допомогу у впровадженні новітніх технологій, консервації та реставрації стародруків і рукописів у бібліотеках країн колишнього СРСР. Вважати доцільним проведення міжнародної науково-практичної конференції з цих питань у 1994 р.

5. Забезпечити координацію робіт, спрямованих на розробку інтегрованого середовища для моделювання діяльності бібліотеки й обміну відповідними програмними засобами.

6. Запропонувати національним асоціаціям бібліотек країн СНД, Центральної і Східної Європи створити Координаційну раду з автоматизованих бібліотечних мереж. Просити Асоціацію бібліотек України підготувати в 1994 р. організаційну нараду з цього питання.

7. Узагальнити теоретичні розробки і практичний досвід створення національних бібліографічних реєстрів та описів рукописних книг у Бібліотеці Народів (Польща), Слов'янській бібліотеці (Прага), Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського АН України, Одеській державній

науковій бібліотеці ім. О. М. Горького і забезпечити видання відповідної методичної документації.

8. Для розвитку Державної програми «Архівна та рукописна Україніка» і надання їй міжнародного значення, на умовах обміну архівною та рукописною інформацією з іншими країнами скликати в 1994 р. спеціальну міжнародну нараду для узгодження основних науково-методичних та організаційних заходів по її впровадженню.

9. Розробити концепцію національної бібліографії нотних видань і фонозаписів та створити міжнародні бази даних музичної Українки.

Провести в 1995 р. міжнародну конференцію з питань збереження і введення до культурного обігу фондів музичної Українки.

10. Враховуючи актуальність робіт, спрямованих на створення національних бібліографічних довідників і, зокрема, Українського біографічного словника, провести в Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського АН України спеціальну наукову конференцію з залученням фахівців із світових центрів біографічних досліджень.

11. Налагодити співробітництво фахових журналів шляхом взаємної реклами, публікації результатів найважливіших досліджень, оглядів проблемних публікацій, залучення до редколегій учених з різних країн тощо.

Марія Няхай

УКРАЇНСЬКІ ФОНДИ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ У ПРАЗІ

(Доповідь прочитана на святкуванні 75-річчя ЦНБ ім. В.І.Вернадського)

1994 р. Слов'янська бібліотека, фонди якої широко відомі не тільки науковцям і студентам Чехії, а й за кордоном, відзначить своє 70-річчя. Історія заснування книгозбірні тісно пов'язана з «російською акцією» в Чехословаччині, допомогою її уряду біженцям з Росії після Жовтневої революції 1917 р.

Цей план було створено в 1921 р. за ініціативою президента Т.Г.Масарика. В реалізації акції брали участь міністр закордонних справ Едуард Бенеш та його заступник Вацлав Гірса. Вони були свідомі того, що і репатріація, і денационалізація для основної маси біженців закрыта, і для розв'язання емігрантського питання потрібно шукати третій

шлях, на якому б ті, що втратили домівку, мали захист перед вимушеним поверненням на батьківщину, а також і перед денационалізацією. Президент Масарик вважав, що у Чехословаччині мають зосереджуватися культурні сили еміграції, які підготували б нову інтелігенцію для майбутньої, демократичної Росії. Центр уваги «російської акції» був зосереджений у сфері науки, шкільництва та культури.

Від 1921 р. вже кілька осередків еміграції мали власне культурне життя. Йдеться, передусім, про Париж, Берлін, Прагу, Белград, Софію, а також сусідні з Росією країни. Мабуть, найсприятливіші умови для емігрантів було створено в Чехословаччині. Завдяки значній матеріальній допомозі її

уряду було засновано російські, українські та білоруські інституції, завданням яких було задовольнити духовні й матеріальні потреби емігрантів. Відкрилися школи, вузи, бібліотеки, наукові та інші установи. У Чехословаччині зосередилися кваліфіковані кадри, інтелігенція.

У 20 - 40-х роках тут жили і творили видатні письменники: Олександр Олесь, його син Олег Ольжич, Микола Шаповал, Спиридон Черкасенко, Євген Маланюк, Олена Теліга, Юрій Клен, Натана Королева, Галя Мазуренко, Ірина Наріжна, Микола Чирський та інші, твори яких знаходяться у фондах нашої бібліотеки. Науковою діяльністю займалися історики літератури Олександр Колеса, Григорій Омельченко, Степан Смаль-Стоцький; історики мистецтва Дмитро Антонович, Володимир Січинський; музикознавець Федір Стежко; славіст, історик, філософ Дмитро Чижевський; історик церкви Василь Біднов; історики: Дмитро Дорошенко, Борис Крупницький, Симон Наріжний, робота якого «Українська еміграція, Прага, 1942», і надалі служитиме як невичерпне джерело для подальшого дослідження життя української еміграції на чужині.

У Празі діяли українські наукові, педагогічні й культурні установи та організації: Український вільний університет, Український високий педагогічний інститут ім. Драгоманова, Українська студія пластичного мистецтва, Український інститут громадознавства, Музей визвольної боротьби України, Українське історично-філологічне товариство, Українське товариство прихильників книги, Український історичний кабінет, видавництва: Український громадський видавничий фонд, Чесько-українська книга, Вільна спілка, Сіяч, Колос, Пробоєм, видавництво Ю.Тищенка, в Подєбрадах видавництво Господарської академії та ін. (у 1927р. в Чехословаччині нараховувалося 147 українських видавництв).

Слов'янську бібліотеку в Празі було засновано в 1924 р. при Міністерстві закордонних справ. Це єдина, пов'язана із «російською акцією» інституція, яка діє і сьогодні. Було закуплено кілька тисяч російських, пізніше - українських і білоруських, польських, югославських та інших книг. Масив книжкових і журнальних фондів швидко зростав, що відповідало основній меті нашої бібліотеки:

створити можливість якнайповнішого вивчення життя слов'янських народів.

Її фонди згруповано у національні відділи. Збільшенню бібліотеки сприяла значна підтримка й розуміння з боку міністерства закордонних справ (вона була підпорядкована йому до 1938 р.), що надавало змогу закуповувати книги безпосередньо за кордоном. У бібліотеці працювали віддані справі люди, українці та росіяни - доктор М.Михальчук, доктор О.Гайманівський, бібліограф Петро Зленко (у 1945 р. НКВС заарештував його. І хоча Зленко був чехословацьким громадянином, його було засуджено і заслано в концтабір у Сибір, де він у 1955 р. помер); Є.Пархоменко, Михайло Башмак (автор підручника української мови для чехів і монографії про Гоголя) та Ніна Левитська, відома і як скульптор.

Розподіл бібліотечних фондів на національні відділи дає добре уявлення про розмір і обсяг кожної з національних літератур, що є у бібліотеці. Її фундатори вели значну пошукову роботу. В українському відділі фонд під буквою «У» (сьогодні налічує приблизно 30200 номерів, у тому числі багатотомні, серійні публікації) - це, передусім, джерельні праці, монографії і часописи з усіх галузей суспільних наук. Велика частина масиву є в інших фондах - польському під буквою «П», чеському під буквою «Ч» (переважно карпаторусистика), російському під буквою «Р», словники під буквою «О» та загальнословянському під буквою «А». У бібліотеці знаходяться стародруки ХУІ ст., які виходили в Україні, зокрема львівські видання Івана Федорова «Апостол» та «Острозька біблія», рідкісні книги ХУІІ ст. киево-печерських і львівських друків. Цікаві і видання ХІХ ст. У бібліотеці також є «Думки і пісні» (1839) та «Южнорусский сборник» (1848) Амвросія Метлинського, «Байки» Левка Боровиковського (1852), перше видання «Чорної ради» (1857) та «Хата» (1860) Пантелеймона Куліша; літературні альманахи такі, як «Ластівка» Євгена Гребінки (1841), «Молодик» Івана Бецького (1843), «Малороссийский литературный сборник» Данила Мордовцева (1859), підручники української мови (наприклад, «Грамматика малороссийского наречия» Олексія Павловського), хрестоматії, збірники усної народної творчості, історичні, географічні,

історико-економічні монографії. Особливо багаті джерела з історії України (роботи Ригельмана, Бангиша-Каменського, Костомарова, Зубрицького, Драгоманова, Грушевського та ін.). Цікавим є і фонд Т.Г.Шевченка (перше видання 1840 р., празьке видання нецензуроване 1876 р. і наступні еміграційні видання.) Ми маємо перші видання творів Котляревського, Куліша, Марка Вовчка, Франка, Коцюбинського, Лесі Українки та ін. Перша половина ХХ ст. представлена творами письменників «розстріляного Відродження». Великий інтерес становлять твори письменників, які жили в еміграції, представників так званої празької школи, та карпаторуські фонди.

І кілька слів про виставки, присвячені ювілеям письменників і тематичні, на яких громадськість має змогу ознайомитися з фондами нашої бібліотеки. За останні два роки це були виставки до ювілею Т.Г.Шевченка, Богдана Лепкого; тематична експозиція «Томаш Гарик Масарик та Іван Франко». В 1991 р. Слов'янська бібліотека організувала в ЦНБ тематичну виставку, що відбивала життя і діяльність емігрантів у Чехословаччині в 20 - 40-х рр. Експоновані документи та видання викликали значний інтерес і тому було запропоновано навесні 1994 р. повторити цю виставку у більшому обсязі і в інших бібліотеках України.

Л.Г.Петрова

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СУЧАСНОГО ЧИТАННЯ (На прикладі масових бібліотек України)

Дослідження «Читацькі потреби та стан їх задоволення в ЦБС України», проведене протягом 1991-1992 рр. фахівцями соціологічної служби Державної бібліотеки України, дало цінну соціологічну інформацію. Вибірково було охоплено 6500 осіб, які репрезентували всі соціальні та вікові групи читачів з 25 районних, міських і сільських бібліотек Івано-Франківської, Луганської, Миколаївської, Тернопільської, Хмельницької та Черкаської областей. Згідно з методикою дослідження застосовано наукові методи: опитування, спостереження, аналіз читацьких формулярів, інформаційних і статистичних звітів бібліотек.

У процесі аналізу одержаних даних та підведення підсумків дослідження було здійснено спробу з'ясувати соціально-психологічні чинники сучасного читання: ціннісні орієнтації читача, його ставлення до читання, мотиви вибору книги, читацькі інтереси, уподобання, ставлення до бібліотеки, читацька поведінка.

Відомо, що читання, яке розвиваючи інтелект, духовність та культуру конкретної людини, є складним процесом, що відображає та зумовлює рівень

соціально-економічного розвитку суспільства. Різні читачі прагнуть досягти читанням певної мети, тому й оцінюють його неоднаково.

Що ж таке читання в житті сучасної людини, зокрема мешканця сіл і невеликих міст? Найбільша кількість читачів (40,5%) вважає, що це - непоганий засіб для проведення дозвілля. Для фахівців-бібліотекарів такий погляд був дещо несподіваним. Адже логічно було б припустити, що в житті людини читання передусім - один із важливих засобів самовдосконалення. Саме цей варіант відповіді мав бути на першому місці, а не на другому. Але це - точка зору бібліотекаря, в якій проявляється професійне ставлення до читання.

Очевидно, що в мотивації читання доволі сильні релаксаційні орієнтації (непоганий засіб для проведення дозвілля). Тому масова бібліотека повинна розглядатися як соціальний інститут, покликаний забезпечити проведення вільного часу жителів невеликих міст і сіл.

Для багатьох опитаних (21,2%) читання - джерело нових знань, необхідних для спілкування.

Прислухаємося до цієї думки. З погляду психології читання - процес глибоко особистий, що ґрунтується на індивідуальному сприйнятті про-